

แนวนโยบายแห่งรัฐตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ....
(ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559)

นายฉัฐพล ยิ่งกล้า
นิติกรชำนาญการ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

แนวนโยบายแห่งรัฐหรือแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ (State Policy) อาจสรุปได้ว่า หมายความว่า กรอบหรือแนวทางที่เป็นนโยบายหลักของประเทศ ซึ่งกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดความมั่นคงแห่งความเป็นรัฐและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งรัฐบาล รัฐสภา หรือองค์กรของรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการกำหนดนโยบาย บริหารราชการแผ่นดิน และออกกฎหมายให้เป็นไปตามหลักการที่กำหนดไว้เป็นแนวนโยบายแห่งรัฐ และจะไม่ผันแปรตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

บทบัญญัติเกี่ยวกับแนวนโยบายแห่งรัฐมีบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญเกือบทุกประเทศ แต่ส่วนใหญ่จะกำหนดเฉพาะหลักการใหญ่ที่เกี่ยวข้องถึงลักษณะการปกครองประเทศที่ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงและบัญญัติไว้เป็นมาตราเฉพาะแต่ละเรื่องโดยไม่กำหนดเป็นหมวดหมู่ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเดนมาร์ก เป็นต้น แต่จะมีเพียงไม่กี่ประเทศที่แยกบัญญัติไว้เป็นหมวดหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ประเทศสเปน ประเทศอินเดีย ประเทศสวีเดน และประเทศไทย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้นได้เริ่มนำแนวนโยบายแห่งรัฐมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 ในหมวด 5 โดยใช้ชื่อหมวดว่า “แนวนโยบายแห่งรัฐ” ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นได้นำแนวความคิดมาจากรัฐธรรมนูญของประเทศอินเดีย เพราะได้พิจารณาเห็นว่าเมื่อรัฐธรรมนูญได้กำหนดเรื่องสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของปวงชนชาวไทยแล้วก็ควรมีบทบัญญัติที่กำหนดหน้าที่ของรัฐไว้ด้วย เพื่อประโยชน์ของประชาชนและแสดงอุดมการณ์ของชาติให้มีความมั่นคงในการปกครองประเทศ รวมทั้งเพื่อให้เป็นนโยบายกลางซึ่งจะส่งผลให้นโยบายของคณะรัฐมนตรีแต่ละคณะมีความต่อเนื่องกัน หลักการของแนวนโยบายแห่งรัฐนี้ได้บัญญัติต่อมาในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ ซึ่งในเนื้อหาสาระได้มีการเปลี่ยนแปลงในการตรารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับตามที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญเห็นสมควรหรือตามข้อเรียกร้องของประชาชนในขณะที่ยตรารัฐธรรมนูญ จนต่อมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนชื่อหมวดนี้ใหม่โดยใช้คำว่า “แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” เพื่อให้มีความเข้าใจชัดเจนว่าเป็นแนวนโยบายพื้นฐานไม่ใช่แนวนโยบายทั่วไปของแต่ละรัฐบาลที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานการณ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ยังคงใช้คำเดิมว่า “แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” (อชีพ จารุจินดา, ม.ป.ป.) ส่วนร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) นั้น คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญใช้คำว่า “แนวนโยบายแห่งรัฐ”

แนวนโยบายแห่งรัฐในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) บัญญัติไว้ในหมวด 6 ตั้งแต่มาตรา 64-78 มีเนื้อหาครอบคลุมภารกิจที่สำคัญ

หลายด้านเพื่อเป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน อันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวมในระยะยาว ซึ่งมีสาระสำคัญ โดยสรุปดังนี้

1. รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

2. ด้านการต่างประเทศ รัฐพึงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศโดยถือหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อกัน และไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ให้ความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ และคุ้มครองผลประโยชน์ของชาติและของคนไทยในต่างประเทศ

3. ด้านศาสนา รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือกลไกดังกล่าวด้วย

4. ด้านกระบวนการยุติธรรม รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร มีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสพร้อมจัดหาทนายความให้

5. ด้านการวิจัยและวิทยาศาสตร์ รัฐพึงจัดให้มีและส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ การพัฒนา และนวัตกรรม เพื่อความเข้มแข็งของสังคม และเสริมสร้างความสามารถของคนในชาติ

6. ด้านวัฒนธรรม รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจ ได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย

7. ด้านสังคม รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น ให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรีผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรม

8. ด้านที่ดิน ทรัพยากรน้ำและพลังงาน รัฐพึงดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพ ของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

(2) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมือง อย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการ ของประชาชนในพื้นที่

(3) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

(4) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของ ประชาชน รวมทั้ง การประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น

(5) ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า รวมทั้งพัฒนา และสนับสนุน ให้มีการผลิตและการใช้พลังงานทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน อย่างยั่งยืน

9. รัฐพึงจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่ช่วยให้เกษตรกรประกอบเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพสูง มีความปลอดภัย โดยใช้ต้นทุนต่ำ และสามารถแข่งขันในตลาดได้ และ พึงช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้ให้มีที่ทำกิน โดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่นใด

10. ด้านแรงงาน รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการทำงานอย่างเหมาะสมกับศักยภาพ และวัยและให้มีงานทำ และพึงคุ้มครองผู้ใช้แรงงานให้ได้รับความปลอดภัยและมีสุขอนามัยที่ดีในการทำงาน ได้รับรายได้ สวัสดิการ การประกันสังคม และสิทธิประโยชน์อื่น ที่เหมาะสมแก่การดำรงชีพ และพึงจัดให้มี หรือส่งเสริมการออมเพื่อการดำรงชีพเมื่อพ้นวัยทำงาน และพึงจัดให้มีระบบแรงงานสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

11. ด้านเศรษฐกิจ รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน ทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ รัฐต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็น รัฐพึงคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจและ ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนประกอบกัน

12. ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตาม หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติเป็น ผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติและปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ พึงดำเนินการให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม และพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรม สำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าว

13. ด้านกฎหมาย รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่ หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบ อาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง

ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกขั้นตอน เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐพึงจัดให้มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายในรอบระยะเวลาที่กำหนด โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เพื่อพัฒนากฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

รัฐพึงใช้ระบบอนุญาตและระบบคณะกรรมการในกฎหมายเฉพาะกรณีที่เป็น พึงกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน และพึงกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง

14. ด้านการเมืองการปกครอง รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในภาพรวมของแนวนโยบายแห่งรัฐตามร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) เปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แล้ว ผู้ศึกษามีข้อสังเกต ดังนี้

1. ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ พยายามกำหนดไว้เฉพาะหลักการสำคัญที่เป็นพื้นฐานการปกครองประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน ช่วยให้เนื้อหาในส่วนนี้สั้น กระชับ รัฐมีความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบายซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่กำหนดรายละเอียดถึงขั้นตอนการปฏิบัติเอาไว้ มีลักษณะคล้ายนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นผลดีกับประชาชนที่จะมีหลักประกันว่าจะได้รับความคุ้มครองหรือจะได้รับการบริการจากรัฐในเรื่องใด อย่างไรบ้าง นับว่าเป็นผลดีคนละอย่าง

2. ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) ใช้คำว่า “เป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน” คล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งต่างกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ใช้คำว่า “เป็นเจตจำนง” ประกอบกับในเนื้อหาแต่ละด้านนั้น ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) ใช้คำว่า “รัฐพึง” ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ใช้คำว่า “รัฐต้อง” ทำให้เกิดความสงสัยว่า แท้จริงแล้วแนวนโยบายแห่งรัฐนั้นมีสภาพบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามหรือไม่ ซึ่งในเรื่องสภาพบังคับนี้นักวิชาการมีแนวความคิดเป็น 2 ทาง คือ

ความคิดแรก มองว่าแนวนโยบายแห่งรัฐเป็นบทบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ เป็นสิ่งที่รัฐต้องปฏิบัติตามอย่างจริงจัง มิใช่ว่าจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ตามอำเภอใจ ดังนั้น เมื่อแนวนโยบายแห่งรัฐเป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ย่อมมีความสูงสุดเด็ดขาดเหมือนกับส่วนอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญด้วย รัฐต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและจะออกกฎหมายหรือดำเนินการใด ๆ ให้ขัดกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐไม่ได้

ความคิดที่สอง มองว่าถึงแม้แนวนโยบายแห่งรัฐจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะพิเศษมากกว่าส่วนอื่น ๆ ของรัฐธรรมนูญในแง่ที่ว่ามิได้มีสภาพบังคับอย่างเด็ดขาดให้รัฐต้องปฏิบัติตาม หากให้รัฐบาลปฏิบัติตามแนวนโยบายแห่งรัฐอย่างเคร่งครัด จะทำให้รัฐบาลไม่มีอิสระในการกำหนดนโยบายบริหารประเทศ ดังนั้น แนวนโยบายแห่งรัฐจึงเป็นเพียงแนวทางในการบริหารปกครองประเทศเท่านั้น (ไกรพล อรัญรัตน์, 2553)

3. ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช .... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559) กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐด้านกฎหมายไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวโดยสรุปคือ พึงมีกฎหมายเท่าที่จำเป็นพร้อมกับปรับปรุงหรือยกเลิกกฎหมายที่หมดความจำเป็น ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบอย่างรอบด้าน และพึงประมวลผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายนั้น ๆ ด้วย นับว่าเป็นเรื่องใหม่อีกเรื่องหนึ่งที่นำเสนอ

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากนักศึกษา

แนวนโยบายแห่งรัฐมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกำหนดภาระหน้าที่ที่สำคัญของรัฐที่พึงปฏิบัติซึ่งครอบคลุมภารกิจที่สำคัญอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวม ถือเป็นนโยบายกลางขั้นพื้นฐานที่ผูกพันรัฐบาลให้ต้องดำเนินนโยบายและปฏิบัติตามกรอบแห่งแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและประชาชนได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเป็นธรรม อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบรัฐบาลหรือฝ่ายบริหารว่าได้บริหารราชการแผ่นดินภายในกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หมวดที่ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐนั้นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าหมวดอื่น ๆ ในรัฐธรรมนูญ ขึ้นอยู่กับว่าแนวปฏิบัติของแต่ละรัฐจะให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแนวนโยบายแห่งรัฐมากน้อยเพียงใด แต่ทั้งนี้ สิ่งสำคัญอีกอย่างก็คือ รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายและรู้ถึงสิทธิหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐด้านกฎหมายตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

.....

บรรณานุกรม

- ไกรพล อรัณรัตน์. (15 สิงหาคม 2553). สภาพบังคับของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน. สืบค้น 24 มกราคม 2560 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1491>
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (11 ตุลาคม 2559). ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช.... (ฉบับผ่านประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559). สืบค้น 14 กุมภาพันธ์ 2560 จาก http://cdc.parliament.go.th/draftconstitution2/ewt_dl_link.php?nid=803&filename=index
- อัชพร จารุจินดา. (ม.ป.ป.). แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ. สืบค้น 30 มกราคม 2560 จาก <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41711-7.pdf>